

Hans-Ingo Radatz (Universität de Bamberg)

Catalunya dins el conjunt de les ‘Nacions Lingüístiques sense Estat’ de l’antiga Europa llatina

Per a una Tipologia Areal Sociolingüística i el tipus configuracional LleROc (Llengua Regional d’Europa Occidental)

Die Entstehung des Nationalstaats als Folge der französischen Revolution hatte weitreichende Folgen für das Staatsverständnis in Westeuropa. Mit der Nation kam die Idee des Staatsvolks, das in vielen Fällen im Sinne einer Sprachnation über die gemeinsame Sprache konstituiert wurde. Das machte regionale Sprachformen in traditionell mehrsprachigen Gebieten plötzlich zu einer potenziellen ideologischen Bedrohung für die Nation und es begann für die Regionalsprachen eine Phase der Repression, die in der Romantik bei den erfolgreicheren unter ihnen in eine Rekuperationsphase umschlug. Der Beitrag vertritt die These, dass auf diesem Weg eine relativ homogene – und spezifisch westeuropäische – Form gesellschaftlicher Mehrsprachigkeit entstand, die den soziolinguistischen Typus der WERS (Westeuropäische Regionalsprache) hervorgebracht hat. Es wird argumentiert, dass diese Mehrsprachigkeitskonfigurationen im Rahmen einer soziolinguistischen Arealtypologie systematisch verglichen werden sollten. Katalonien ist in vielen Aspekten ein prototypischer Vertreter dieser Kategorie und unterscheidet sich von den restlichen Fällen primär durch seinen exponentiell größeren Erfolg in der Rekuperationsphase.

1 Introducció: Comparació de llengües regionals

El segle XIX va veure la consolidació, tant política com discursiva, de la majoria de les nacions europees. *La Grande Nation*, França, s’autodefineix en gran mesura a través de la llengua francesa i fa grans esforços per a fer desaparèixer el basc, l’occità, el flamenc, el cors, l’alemany, el català i el bretó per tal d’arribar a un territori nacional en què la llengua nacional també sigui la llengua espontània – projecte que no havia d’assolir fins ben entrat al s. XX. L’Itàlia és unificada sota el lideratge de Piemont i la “llengua italiana” escrita (i resultat d’un compromís) és vista com a element clau al moment de definir, si un territori és italià, estranger o forma part de la “Irredenta”. L’Alemanya, per la seva part, és unificada amb mà fèrrea per una Prússia que aplica el mateix principi: la nació alemanya és el conjunt dels territoris de parla alemanya.

La llengua és, doncs, un element central dels discursos constitutius de les nacions i les nacions són l’element fundacional més important de la majoria dels estats europeus moderns, l’existència i justificació dels quals donem per suposada. Considerem normal que moltíssims aspectes de la vida, tant la política com també la cultural, vagin categoritzats a través dels estats nació: les persones són ciutadans francesos, alemanys o italians; al futbol hi juga Croàcia contra Anglaterra; el *Grand Prix d’Eurovision* té més a veure amb les identitats nacionals que amb la música; cada 24 d’abril, un grapat de caces bombarders pinten una gegantesca tricolor al cel de París; i als EE.UU., cada matí tota la població escolar performa un ritual quasi-religiós davant la bandera nacional per tal de prometre-li fidelitat. Tot això és considerat normal i no s’associa amb “nacionalisme”. Al mateix temps, els intel·lectuals liberals ens hem acostumat a tractar el concepte del nacionalisme amb recel; és vist com una

ideologia excloent i irracional, sempre al verge de l'agressivitat i clarament localitzada a la dreta (extrema) de l'espectre polític.

Com s'explica aquesta contradicció entre l'aversion manifesta que les societats liberals expressen en contra del nacionalisme i el seu propi comportament respecte al nacionalisme quotidià i institucionalitzat? És aquesta la qüestió que es va proposar de resoldre el científic social britànic Michael Billig en el seu llibre *Banal Nationalism* (1995). Observa que en les societats occidentals hi ha un acord tàcit de no tematitzar el nacionalisme quotidià de les nacions saturades – el “nacionalisme banal” – fins al punt d'invisibilitzar-lo per complet; el concepte és aplicat quasi exclusivament a moviments no-estats que reclamen el reconeixement com a nació sense disposar d'una estructura estatal pròpia, és a dir al nacionalisme reivindicatiu. Els intel·lectuals liberals estem avesats a condemnar moviments d'aquesta naturalesa i l'element condemnatori central hi és la paraula “nacionalista”.¹ Partits com el *Plaid Cymru* gal·lès, el PNV o *Esquerra Republicana* ho són. Els *tories* britànics, *Ciudadans* o el tricolor gegant sobre París no ho són pas. Billig escriu:

Complex habits of thought naturalize, and thereby overlook, 'our' nationalism, whilst projecting nationalism, as a whole, on to others. At the core of this intellectual amnesia lies a restricted concept of 'nationalism', which confines 'nationalism' to particular social movements rather than to nation-states (Billig 1995:38).

El resultat n'és que podem parlar sense problemes de les nacions amb estat propi i som percebuts com a persones civilitzades i racionals; si, per contra, parlem de grups que, a base d'una llengua comuna altra que la de l'estat, s'autodefineixen com a nacions sense estat, abandonem la zona de confort i ens atensem a l'altre nacionalisme: el visible.

En aquest article ens ocuparem de les llengües europees sense estat, però amb un discurs reivindicatiu que les pren com a focus d'una nació sense estat i, per tant, en conflicte amb la nació titular. Ho fem amb certa simpatia per les seves reivindicacions que basem, entre d'altres coses, en les teories de l'economista, jurista, polític i filòsof austríac Leopold Kohr (1909-1994), segons les quals el tamany d'una societat és un factor decisiu sobre el tipus de convivència que en resulta. Kohr, qui va passar una bona part de la seva vida a Puerto Rico i a la ciutat gal·lesa d'Aberystwyth, associa les atrocitats de la història amb societats que sobrepassen les dimensions saludables i control·lables i argumenta a favor d'estats petits:

[...] there seems to be only one cause behind all forms of social misery: bigness. Oversimplified as this may seem, we shall find the idea more easily acceptable if we consider that bigness, or oversize, is really much more than just a social problem. It appears to be the one and only problem permeating all creation. Whenever something is wrong, something is too big. [...] And if the body of a people becomes diseased with the fever of aggression, brutality, collectivism, or massive idiocy, it is not because it has fallen victim to bad leadership or mental derangement. It is because human beings, so charming as individuals or in small aggregations, have been welded into overconcentrated social units (Kohr 1957:18).

Els moviments europeus de les nacions sense estat solen ser representats sovint com una forma de populisme anti-europeu en els mitjans de comunicació de les cultures majoritàries. Si ens endinsem una mica en els discursos que aquells moviments utilitzen per tal de justificar les seves aspiracions, veurem que, ans al contrari, solen ser majoritàriament pro-europeus. Es tracta de desfer-se de la tutela de l'estat al qual pertanyen pel moment – però no per a acabar en un aïllament nacional. Els moviments en qüestió veuen la Unió Europea com una entitat supranacional que podria servir d'aixopluc per a les nacions petites i un lloc, on la política exterior i els intercanvis internacionals es podrien desenvolupar de forma eficaç, sense perjudicar al mateix temps les identitats nacionals dels estat que en formen part. Sense necessàriament referir-se a Kohr, els moviments regionalistes representen un corrent polític real que lluita per posar-les a la pràctica. La present contribució, tanmateix, no es proposa de

---

¹ Per la majoria dels alemanys, per exemple, la diferència entre els conceptes „nacionalista“ i „nacional-socialista“ és diminuta i sense rellevància pràctica.

contribuir al foment ideològic d'aquests moviments; proposem, per contra, un marc terminològic i conceptual per facilitar una comparació sistemàtica entre aquelles llengües i els discursos apològètics que les acompanyen dins la categoria d'un mateix tipus de configuració sociolingüística.

Creiem que el procés català s'ha de veure dins el conjunt de moviments europeus anàlegs – però de cap manera idèntics! Tenen en comú la importància que atorguen a la seva llengua regional com a element unificador intern i les experiències sociolingüístiques dels passats segles d'història europea, però es diferencien molt en el seu impacte social i el grau de normalització de les seves llengües. En aquest respecte, el català a Catalunya és un cas extrem amb les seves aspiracions de llengua nacional completament normalitzada; d'altres llengües regionals europees com el bretó es troben ben a l'altre extrem d'escala de l'èxit. Malgrat aquesta diferència abismal en la presència quotidiana de cadascuna de les dues llengües en la seva àrea lingüística hi ha bons arguments en favor de tractar els dos casos de representants d'un mateix tipus de configuració social entre llengua autòctona i llengua d'estat a Europa: el tipus LLeROc.

2 “Llengües regionals” i “llengües minoritàries” – Un assaig d'aclariment terminològic

Aquest capítol tracta d'esmolir una terminologia sociolingüística que en principi ja s'utilitza en tractar de les àrees rellevants del contacte i conflicte entre llengües – en particular el concepte de *llengua regional* – per tal de fer-la més precisa, explícita i útil. *Llengua regional* és un concepte que és utilitzat arreu – però normalment en un sentit informal. Assatjarem d'esmolir el concepte per tal d'arribar a una definició que abarqui un conjunt més homogeni de configuracions lingüístiques socials. L'objectiu és d'assolir una definició intensionalment més rica i, per tant, més útil. Cal assenyalar que no es tracta del tipus de definició essencialista que reclama l'estatus ontològic de preguntes com “Què són realment les llengües regionals?” i creuen aconseguir un augment del coneixement amb tals preguntes (vegeu Janicki 1990). No pretenem endevinar què “són realment” les llengües regionals, sinó que, més aviat, reconeixem la terminologia lingüística com a eina, el valor de la qual s'ha de determinar d'acord amb la seva utilitat per a accomplir una tasca específica. La terminologia que suggerim aquí hauria de permetre definir fenòmens similars mitjançant un terme idoni per tal d'assolir una major concentració que ens permeti abordar millor la inevitable complexitat lingüística de l'anàlisi d'aspectes no trivials.

Les següents definicions no s'haurien d'entendre com a categories aristotèliques estrictes, com les trobem, per exemple, en la taxonomia de Linnaeus en biologia. Més aviat, el nostre objectiu és caracteritzar les llengües regionals en qüestió en el sentit d'una sociolingüística cognitiva, parant esment en les seves propietats prototípiques. La nostra argumentació se centrarà més en la caracterització dels representants centrals per tal de derivar-ne un prototip abstracte i està disposada a tolerar un cert grau d'ambigüitat a les zones perifèriques de la categoria. Es tracta de presentar un tipus i és natural que ens basarem sobretot en els seus representants prototípics per a il·lustrar-ne les característiques; només quan aquest estigui fermament establert ens ocuparem dels casos perifèrics. Tenint en compte la complexitat dels fenòmens, com ara les llengües regionals, la identitat regional, els conflictes de llengües, etc., una descripció intensionalment rica dels respectius prototips ja en sí significa un veritable avenç científic i ens sembla més important que una afinació artificial de la terminologia amb l'únic propòsit d'una assignació clara de casos de dubte i de fenòmens de transició.

2.2 “Llengua minoritària” – Un terme genèric massa inclusiu²

Malgrat el fet que els termes “llengua regional” i “llengua minoritària” estiguin, de fet, ja ben establerts en el camp de la sociolingüística o la sociologia de la llengua, sembla que encara no s’ha establert una distinció conceptual precisa i que gaudeixi d’una acceptació general. Tenen en comú de no ser, almenys en el territori en qüestió, llengües estatals. Des de la perspectiva dels estats-nació europeus altament organitzats, tal criteri definitori pot semblar, a primera vista, un atribut rellevant que defineix un tipus de llengua que ens és familiar i, a nivell europeu, més aviat obvi. Malgrat això, si pensem que les aproximadament 6500 llengües que es parlen arreu del nostre planeta estan actualment esteses a través de 193 estats, queda clar que la gran majoria de llengües humanes són, segons la definició proposada, “llengües minoritàries”. Tanmateix, una definició tan àmplia abarca una gamma extremadament diversa de constel·lacions lingüístiques definides sociolingüísticament com a “llengües minoritàries”, que, de vegades, ajunta en una mateixa categoria fenòmens o situacions poc comparables i les denomina amb el mateix terme. Per posar un exemple, el pirahã (Brasil) i el català (Espanya i França) són ambdues llengües no estatals als seus respectius països. És més, ambdues representen, en termes de la població total de cada país, minories lingüístiques. No obstant això, d’una banda els pirahã són un poble indígena de caçadors i recol·lectors que a penes arriben a 350 persones, quasi totes són pràcticament monolingües i no tenen gaire contacte amb el món exterior. D’una altra banda, el català és una llengua regional oficial en Europa amb més de 8 milions de parlants; els seus parlants tenen la possibilitat de triar entre diverses traduccions de la “Crítica de la raó pura” de Kant, així com d’escriure una dissertació sobre química o d’escoltar i de llegir anuncis de Coca-Cola, en català. Per tant, fer servir el mateix terme per tal de referir-nos tant a una diminuta llengua ètnica, com a una llengua oficial europea d’una grandària mitjana, redueix significativament la utilitat de l’esmentada terminologia.

A més a més, l’exemple del pirahã i el català també posa en relleu un problema fonamental relacionat amb el concepte de minoria: el de definir el marc comparatiu respecte al qual una minoria constitueix, de fet, una minoria (vegeu Eichinger 2006: 2479). Si prenem el món sencer com a marc comparatiu, la qual cosa (ja) no es considera absurda, tenint en compte les xarxes d’informació globals existents avui dia, es podria considerar que totes les llengües excepte l’anglès són llengües minoritàries (vegeu Bossong 1995: 36f.). Al contrari, si limitem el nostre marc simplement a l’estat titular en qüestió, correm el risc de sobreestimar el significat de les fronteres estatals.

Si analitzem la perspectiva interna entre la comunitat lingüística amb la perspectiva externa, la diferència pot ser considerable. Encara que Brasil considera els Pirahã com una minoria, el poble Pirahã, que viu vora un afluent de l’Amazones, no para gaire atenció a l’estat brasiler, i es considera a sí mateix com a la majoria, a tots els efectes, al seu territori i a la seva llengua com a l’única vertadera (vegeu Henk/Schöller 2010). Per la seva banda, el català només el parlen entre un 15-20% de la població total d’Espanya i és, per això, de fet, una minoria; no obstant això, a Catalunya existeix, en gran mesura, entre la majoria del seus habitants, la noció d’Espanya com a estat multinacional dins del qual Catalunya forma una nació apart. Per a una bona part dels catalans, per tant, Espanya no es considerat l’autoritat rellevant amb què s’han de comparar. Al seu territori, el català, molt probablement, forma una majoria i en la majoria dels paràmetres sociolingüístics s’assembla més a llengües nacionals més petites com ara l’estonià, l’islandès o l’eslovè que a la majoria d’altres “llengües minoritàries”. Quan el terme “llengua minoritària” evoca l’estat-nació respectiu com a autoritat per a fer les comparacions d’una manera tan incondicional i natural, esdevé ideològicament motivat i hauria, per tant, d’utilitzar-se amb cura en aquells casos en què la

---

² L’apartat que segueix reprén arguments de Radatz (2012).

política d'identitat i el sentit de pertànyer a la comunitat lingüística en qüestió són part del conflicte continu amb l'estat.

En realitat, però, el terme “minoria lingüística” s'utilitza en un sentit encara més ampli, ja que se sol aplicar fins i tot a les “grans” llengües estatals, quan les trobem parlades fora de les fronteres dels seus estats a conseqüència de canvis històrics de les fronteres estatals, que resulten en la formació d’“illots lingüístics” separats, o bé, perquè la llengua hagi estat portada a una altra àrea lingüística pels migrants. Extra/Gorter (2006, 2008) diferencien, per tant, entre dos subgrups de minories lingüístiques i consideren decisiu el criteri d'auctoçtonia. Seguint aquest criteri, anomenen les comunitats lingüístiques autòctones *regional minority groups* (=RM) i, per contra, es refereixen a les comunitats lingüístiques al·lòctones com a *immigrant minority groups* (=IM). Ambdós tipus de situacions minoritàries presenten, especialment a nivell sociològic, una sèrie de trets comuns fonamentals: la dificultat d'afirmar-se contra una llengua estatal superior, el bilingüisme asimètric imposat als seus parlants i els possibles conflictes d'identitat que sorgeixen com a resultat d'estar en una situació minoritària. Malgrat tots els paral·lelismes, argumentàriem, però, que, des d'una perspectiva sociolingüística, són les diferències entre els dos grups el que té més pes. Com mostra la comparació següent, els dos grups representen dos tipus radicalment diferents i no s'haurien de barrejar en una categoria poc precisa com ara “llengua minoritària”:

Grups migrants i llengües migrants

Pel que fa a les seves preferències lingüístiques, els grups migrants tenen més opcions que les minories regionals: d'una banda, el migrants tenen l'opció d'identificar-se amb l'estat que han triat com a nova pàtria, fer de la llengua d'aquest estat la seva pròpia i no transmetre la seva llengua materna als fills (el “model EE.UU.”); d'una altra banda, poden practicar un bilingüisme diglòssic i usar la llengua materna dins de l'entorn familiar en una mena de bombolla lingüística (el “model Kreuzberg” que pren el seu nom del districte de Berlín amb una comunitat migrant turca on l'alemany és prescindible en la vida quotidiana). També els queda sempre l'opció de tornar al seu país d'origen quan vulguin, on trobaran la llengua materna com a llengua estatal plenament desenvolupada (el “model *Gastarbeiter*”, és a dir, immigrant econòmic només superficialment integrat). Contràriament al cas de les minories regionals, la legitimitat històrica, política i moral de la presència de la llengua nacional del país d'acollida no és mai qüestionada per part del grup migrant.

En l'era d'Internet, els migrants poden continuar aprofitant tota la producció cultural del seu país d'origen, fet que els permet tenir una llengua de cultura plenament desenvolupada, inclús en els casos en què el grup migrant no adopta cap mesura de manteniment de la seva llengua des de dins. La supervivència de la seva llengua no perilla mai, inclús si tot el grup migrant canviés i es passés a la llengua estatal del país d'acollida. Si entre els migrants sorgissin fenòmens de convergència lingüística entre la llengua materna i la del país d'acollida, els efectes del contacte lingüístic es quedarien limitats al cercles emigrants i no repercutirien en la llengua materna ja que es manté intacta al país d'origen.

Minories regionals i llengües regionals

No es pot dir el mateix de la majoria de les minories regionals que gairebé es caracteritzen pel perill constant que corren les seves senyes d'identitat, incloent-hi la llengua. Als estats moderns industrialitzats quasi no hi queden parlants monolingües de llengües regionals autòctones, per la qual cosa una major convergència amb la llengua estatal és inevitable. El resultat són llengües “mixtes” típiques com el gallec, el català o el bretó que han arribat a assimilar en el seu lèxic i en les seves estructures moltíssims elements de les llengües estatals amb les quals conviuen des de fa segles en situacions de bilingüisme asimètric. Tots els

intents de minimitzar els efectes d'aquesta convergència solen tenir un cert èxit al nivell lèxic, però no poden aturar els lents canvis en les àrees de la fonologia, la llengua idiomàtica i, principalment, la sintaxi, àrees difícils de controlar per part dels parlants llecs, que es veuen contínuament erosionades pels elements calcats de la llengua estatal.

En una configuració diglòssica i de bilingüisme asimètric, el fet que tots els parlants de llengües regionals siguin bilingües possibilita la mort de la llengua autòctona en un període d'algunes poques dècades. Basta que la transmissió intergeneracional s'interrompi una generació. Per tant, si la majoria dels pares d'una generació decideixen parlar als seus fills únicament en la llengua de l'estat, llengües regionals antigues amb un nombre de parlants tradicionalment gran, com l'occità o el bretó poden morir – i efectivament han mort – essencialment dins d'un interval de cinquanta anys.

Els membres de minories regionals que volen viure la seva pròpia identitat sense interferències de la de l'estat-nació superior, únicament poden fer-ho si es decideixen a viure conscientment d'esquena a la cultura de la majoria. Una "pàtria" externa on la llengua regional es faci servir com única llengua de cultura simplement no existeix. De la producció cultural i del manteniment i la planificació de la llengua autòctona se n'ha d'encarregar la minoria regional per sí mateixa – o no ho farà ningú. A més a més, aquest manteniment i aquesta producció han de ser defensats contínuament per la mateixa minoria contra l'ostentativa normalitat de la llengua i cultura estatal. L'establiment d'una varietat estàndard supradialectal per a aquestes llengües normalment suposa un problema si es té en compte que els dominis prototípics d'una llengua estàndard ja estan ocupats per la llengua estatal. La legitimitat de la llengua estatal per a tot el territori (incloent-hi la regió en qüestió) sovint tampoc no està exempta de polèmica, especialment en aquells casos en què la llengua estatal es va implantar com a resultat d'un conflicte bel·lic o fou percebut com una imposició. Són habituals els corrents que rebutgin les pretensions de legitimitat de la llengua estatal a la regió i que defensin una restauració monolingüe de la llengua regional.

Illots lingüístics i grups extraterritorials

Tot i així, aquella caracterització de les minories regionals no correspon a totes les minories que s'autodefineixen a partir de la seva regió. Una puntualització important que sovint no s'assenyala depèn de la qüestió de si la llengua regional en qüestió és la d'una nació lingüística sense estat o si, de fet, es tracta només d'un illot lingüístic extraterritorial de la llengua estatal d'un altre país. Des d'un punt de vista sociolingüístic, els illots lingüístics de llengües estatals establertes constitueixen una posició intermèdia entre les llengües regionals prototípiques i les llengües migrants prototípiques. En molts casos comparteixen el factor de ser autòctones amb les primeres però no les dificultats típiques a què aquestes s'han enfrontar. Els illots lingüístics poden aprofitar-se de l'"aixopluc lingüístic" (*Dachsprache*, llengua dach ['dax])³ fornit pels estats on la seva llengua és la llengua d'estat. La minoria danesa a Schleswig-Holstein, estat del nord d'Alemanya, i els tirolesos del sud que parlen alemany són, d'una banda, exemples clars de "minories lingüístiques"; al mateix temps, però, la seva llengua no es pot considerar "llengua minoritària" ja que és l'alemany amb tot el seu pes demogràfic, cultural i polític. Per tant, la seva situació és radicalment diferent de la de les llengües sense estat com el bretó, el basc o el gallec, llengües que entre elles comparteixen un bon nombre de similituds i trets comuns típics de les llengües minoritàries (interferències

---

³ Farem servir aquí i endavant la terminologia de Heinz Kloss (1952, 1967). Una *Dachsprache* (llengua dach = ,llengua teulada', ,llengua aixopluc') és una varietat normativitzada que serveix com a llengua estàndard per a diferents dialectes, principalment en un continu dialectal. Un exemple d'una llengua dach creada expressament seria el „Rumantsch Grischun“ que serveix com a aixopluc lingüístic pels diferents *idioms* romanxs del cantó dels Grisons a Suïssa. L'àrab clàssic desempenya una funció semblant respecte a les moltes varietats dialectals parlades i sovint mútuament intel·ligibles.

resultant d'una convergència lingüística amb la llengua estatal, uns registres de distància (*Distanzsprache*) poc elaborats, inseguretats lingüística endèmica; vegeu Haarmann 2006: 1550).

Perspectives socioantropològiques versus (socio)lingüístiques

De tot això se'n dedueix que la diferenciació entre RM i IM pot tenir la seva utilitat des d'una perspectiva sociològica; tanmateix, la línia de distinció que traça no marca la diferència realment rellevant des d'una perspectiva (socio)lingüística. Des d'un punt de vista sociolingüístic, el fet que el grup sigui autòcton no és el factor més decisiu, sinó, més aviat, la qüestió de si la comunitat lingüística minoritària potencialment té accés a tota la infraestructura d'un estat completament desenvolupat amb la seva llengua de cultura – com és el cas dels tirolesos del sud amb l'alemany a Alemanya, Àustria o Suïssa – o si es troben aïllats i dependents dels seus propis recursos com seria el cas dels bascs, dels bretons o dels sards. Convé, per tant, reservar els termes “minories regionals” i “migrants” per a referir-nos exclusivament als *grups* rellevants, tot reservant un altre terme específic per a referir-nos a llengües associades. En un sentit més ampli, dins de les llengües minoritàries hauríem de diferenciar entre llengües de grups migrants, grups extraterritorials i illots lingüístics amb aixopluc lingüístic exterior, d'una banda, i llengües sense estat sense aixopluc propi, d'una altra (vegeu Haarmann 2006). Les primeres també les parlen, òbviament, grups minoritaris, però les seves llengües són, simplement, varietats extraterritorials de llengües estatals ben establertes. No són, per tant, “llengües minoritàries” sinó simplement “llengües de minories”. Les llengües minoritàries de debò, és a dir, les de les nacions lingüístiques sense estat, poden o no disposar d'un estàndard supradialectal; el que les caracteritza és que la implementació d'aquest estàndard en la vida quotidiana és difícil o inclús impossible ja que la seva normalització sempre va contra les estructures de l'estat i ha de ser organitzada a través d'unes estructures pròpies típicament molt precàries.

Llengua minoritària: Cap a una definició més estreta

Diferenciem, doncs, entre dos tipus de minories lingüístiques en funció de les llengües que hi són emprades:

- aquelles que es poden servir de la llengua d'estat d'un altre país amb tota la seva producció cultural, i
- aquelles que es basen sobre una llengua sense estat.

El fet de restringir l'ús del terme “llengua minoritària” a l'últim tipus i establir el fet de no tenir estat com a criteri definitori fix contribuirà a l'eficiència de la nostra terminologia. Podríem dir, llavors, que només una part de les minories lingüístiques que hi ha al món parlen també una llengua minoritària. Només amb aquesta precisió terminològica s'eviten formulacions evidentment contradictòries, com per exemple la de referir-nos a llengües com l'alemany o el turc com a “llengües minoritàries”, simplement, perquè en un cas concret siguin parlades per la minoria turca a Berlín o la minoria germanòfona al Sud del Tirol. Una llengua minoritària seria una varietat marcada pel fet de no tenir un estat i pel fet que els seus parlants siguin autòctons, i que la seva independència d'altres varietats seria marcadament superior a la d'un dialecte (de la llengua estatal). Exemples a Europa d'aquest tipus lingüístic són el gal·lès a Gran Bretanya, l'occità, el francoprovençal o el bretó a França, el català, el basc o el gallec a Espanya, el frisó als Països Baixos, així com, l'alt sòrab i el baix sòrab a Alemanya i el sard, el francoprovençal o el ladí a Itàlia.

2.3 “Llengües regionals” – Llengües minoritàries en camí cap a llengües nacionals

Fins i tot si acceptem la restricció anterior en relació amb l'aplicació del terme “llengua minoritària”, les llengües cobertes encara resulten més aviat heterogènies. És per això que proposem d'utilitzar el terme “llengua regional” per tal d'aïllar un tipus molt específic d'entre les llengües minoritàries. L'ús proposat no serà gaire diferent del que, de facto, ja se n'ha fet des de sempre. En la literatura acadèmica, llengües com el basc, el bretó, el català, el frisó, el friülà, el gaèlic (escocès), el gallec, l'occità, el romanx, el sard, el soràb o el gal·lès des de sempre s'han tractat de llengües regionals, almenys en el context d'Europa Occidental i Central. Si imaginem una escala de llengües en funció del seu grau de desenvolupament o *Ausbau*⁴, que comprenen des de les llengües ètniques no escrites sense cap estatus oficial, passant per dialectes culturals i, finalment, acabant amb les llengües regionals o estatals i llengües de cultura, observem una clara tendència cap a la categorització de les llengües situades en la part inferior de l'escala com a “llengües minoritàries”, mentre que aquelles que se situen en la part superior (immediatament per sota les llengües estatals) es classifiquen com a “llengües regionals”.

Com a llengües minoritàries, les llengües regionals són, per definició autòctones sense estat; el seu caràcter específic no es posa de manifest quan les diferenciem dels dialectes i les llengües pseudodialectalitzades (*scheindialektalisiert*, si fem servir el terme de Kloss). Ningú no dubta avui que aquesta distinció s'ha de fer exclusivament partint dels fets sociolingüístics i no basant-se en característiques estructurals inherents a les varietats en qüestió. El criteri principal per a la delimitació del concepte es la qüestió de si una part important dels parlants reclama l'estatus de Llengua per la seva varietat i en rebutgen la supeditació diglòssica respecte a la llengua d'estat. Si això no és el cas, amb molta probabilitat podrem considerar la varietat en qüestió com un dialecte de la llengua estatal. Si la diferència entre la varietat lingüística i la llengua estatal fos tan gran que la primera no es pot considerar un dialecte de la segona, podem parlar de llengües pseudodialectalitzades *abstand*; fora del context europeu, s'anomenarien probablement “llengües ètniques”.

La diferència entre una llengua regional d'una banda, i els dialectes (i les llengües pseudodialectalitzades) de l'altra, és el fet que els seus parlants les reivindiquen explícitament com a Llengües –amb totes les conseqüències que una tal categorització comporta en la cultura europea. Això inclou un *ausbau* lingüístic amb èxit que tindrà com a resultat una llengua escrita supradialectal, així com l'ús real d'aquesta llengua escrita en un grau rellevant. Segons el criteri proposat, es consideraria que el gallec és una llengua regional, mentre que el valencià i l'alsacià es classificarien com a dialectes del català i l'alemany. Malgrat el fet que, tant a València com a Alsàcia, hi ha grups socials que reclamen l'estatus de Llengua per al valencià i l'alsacià, tal reivindicació no es veu recolzada pels fets, ja que cap d'aquestes dues varietats disposa d'un estàndard àmpliament acceptat i aplicat en les seves respectives societats; pot haver-hi una o diverses propostes normatives, però no existeix un corpus important de llibres, revistes i altres dominis dels registres formals que pogués justificar tal reivindicació. El cors i el luxemburguès (*Letzebuergesch*) són casos delicats, ja que el seu caràcter de llengües regionals depèn de com s'hagi de valorar l'estat real del seu *ausbau* lingüístic.

⁴ En la terminologia de Heinz Kloss (1952, 1967), una “llengua ausbau” (és a dir ‘llengua per elaboració’) és una varietat que és estructuralment prou similar a d'altres varietats genèticament relacionades perquè es pogués considerar dialecte d'una d'elles, però que ha estat elaborada expressament amb una normativització i normalització destinades a conferir-li l'estatus de llengua independent. Exemples en sèrie el noruec, creat per elaboració del danès; el croat, independitzat del serbocroat; o el gallec respecte tant al castellà com al portuguès. El concepte s'ha de veure en relació amb l'altre principi d'individuació d'una varietat lingüística, l'*abstand* (‘distància’). Així diríem que el català i el castellà es troben en una situació d'*abstand* lingüístic o que constitueixen llengües *abstand*.

El francoprovençal, en canvi, és clarament una llengua *abstand* romànica però la majoria dels seus parlants no el veu com una llengua independent, sinó com un dialecte del francès; és, per tant, un representant típic de les llengües *abstand* pseudodialectalitzades. Una cosa similar es pot afirmar (encara que en un grau menor) del sard, el baix alemany i l'occità. No importa com avaluem els casos individuals; la insistència dels parlants en l'estatus de Llengua de la varietat en qüestió és probablement la característica definitòria més important del tipus de configuració de "llengües regionals". A continuació, ens centrarem en aquest tipus de llengües.

Si no volem introduir una terminologia radicalment nova, tal com estem intentant fer aquí, sinó simplement explicitar i afinar l'ús de la terminologia ja introduïda, cal trobar una definició del terme "llengua regional" que representa aquest grup. En el context europeu, el terme llengua regional es podria definir com una llengua minoritària (en el sentit especificat anteriorment), que té un mínim d'estandardització i uns parlants que reivindiquen l'estatus de Llengua per a la seva varietat. Hem introduït, per tant, a més de les característiques discutides fins ara (autòctona i sense estat), una de tercera. Heus aquí una taula amb les diferents combinacions possibles que resulten d'aquests tres trets definitoris:

Taula 1: Diferents tipus de llengües de minories					
(pseudo-)dialectalitzades			reclamades com a Llengües		
	Autòctona	No autòctona		Autòctona	No autòctona
Sense estat	Francoprovençal	?	Sense estat	Llengües regionals	Romaní
Varietats de llengües estatals	Alsacià Flamenc França	Illots lingüístics de grec i albanès a Itàlia	Varietats de llengües estatals	Alemanys al Sud del Tirol	Llengües migrants

Amb aquesta definició, el gal·lès a Gran Bretanya, el basc a Espanya i França i el gallec a Espanya són exemples clars de llengües regionals – les dues primeres com a llengües *abstand*, l'última, el gallec com a llengua *ausbau*. Un exemple contrari és l'alsacià; a causa de la manca d'estandardització efectiva no es pot classificar com a llengua regional, sinó, més aviat, com a dialecte de l'alemany sense *dach* ("teulada") parlat fora de l'estat, en aquest cas d'Alemanya.

Vist d'aquesta manera, les llengües regionals representen un tipus de configuració de multilingüisme social molt específic, particularment interessant i rellevant degut a l'especial conflictivitat i el particular potencial d'identificació que comporten:

Les llengües regionals són un anacronisme: interessant en elles, per exemple, és que ja la seva mera existència representa un anacronisme que contradiu la tendència global –almenys de les nacions industrialitzades– a unificar la comunicació intranacional (i cada vegada més també la internacional) segons criteris d'eficiència i les regles de l'economia de mercat. Són llengües que ja no haurien d'existir. En conseqüència, estan típicament exposades a l'hostilitat de la resta de l'estat. Més que qualsevol altra minoria esmentada, són vistes com a oposició fonamental a la llengua oficial del seu estat nació i han de lluitar constantment contra el perill concret de l'extinció de la seva llengua.

Les llengües regionals són pals en la roda de l'estat: Al contrari del que succeeix –per definició– amb les llengües minoritàries pseudo-dialectals, que no es caracteritzen pel conflicte, les llengües regionals s'associen amb un potencial particularment elevat de crear

conflictes que molt sovint traspassen les fronteres de la regió i acaben englobant l'estat sencer. Aquest potencial de conflicte és el resultat de la característica central d'aquestes comunitats lingüístiques, on la reivindicació de la varietat regional com a Llengua xoca amb la pretesa universalitat de la llengua estatal. Degut al seu potencial tant conflictiu com identitari, les llengües regionals reben molta més visibilitat que qualsevol altre tipus de llengües minoritàries.

Les llengües regionals van a contra-corrent i lluiten entre l'espasa i la paret: Les llengües regionals típicament s'han d'enfrontar a l'hostilitat del seu propi país. Al contrari del que succeeix amb els grups extraterritorials (que sempre poden comptar amb el recolzament d'algun altre estat), no compten amb ajuda externa. Tota mena de foment i manteniment cultural o lingüístic ha de venir de la regió mateixa i s'ha de realitzar contra la resistència i reticència de l'estat.

Les llengües regionals són sempre "llengües alternatives": Les llengües regionals sempre han de coexistir amb una llengua estatal. L'ús de llengües regionals (particularment, pel que fa a l'àrea de distància), està de vegades prohibit; de vegades permès, de vegades ben vist i fomentat, però, per regla general, mai no és obligatori. Les llengües regionals amb més èxit arriben a tenir el dret limitat de fer ús de la llengua, però mai no l'obligació. Aquestes configuracions lingüístiques es caracteritzen, per tant, pel bilingüisme asimètric, en què tots els parlants de llengües regionals són bilingües, en comparació amb la resta dels ciutadans de l'estat (inclosos els migrants interns cap a la regió) que són parlants monolingües de la llengua estatal.

Les llengües regionals tenen un potencial d'identitat extremadament alt: Si una regió és capaç de resistir l'aniquilament o bé la pseudodialectalització de la seva llengua malgrat la resistència sovint oberta del seu estat-nació, aquesta llengua, com a resultat de la seva llarga lluita política i cultural, s'haurà convertit en una senya d'identitat central per la regió.

3 Tipologia areal sociolingüística

La qualitat heurística d'una comparació entre diverses configuracions de multilingüisme social depèn en gran mesura del grau de comparabilitat dels casos en qüestió. Basant-nos en aquesta hipòtesi, hem intentat –fins ara– millorar la comparabilitat, tot intentant de caracteritzar el terme "llengua regional" d'una manera més específica. Tot i així, la precisió terminològica és només el primer pas dins el nostre programa adés exposat. Sense el concepte d'una "tipologia areal sociolingüística", la noció de "llengües regionals" en si no és suficient per tal de facilitar una comparació significativa.

El que significa en la vida quotidiana el fet de constituir una minoria lingüística dins l'estat depèn en gran mesura de les condicions històriques, socials, culturals i polítiques en què ens movem. Si per exemple comparem la situació lingüística del frisó als Països Baixos amb la del buruixaski a la serralada Karakoram al nord del Pakistan, trobarem segurament bastants paral·lelismes entre elles: ambdues llengües estan lluitant contra l'estat o el perill de què la llengua de prestigi les vagi reemplaçant lentament; ambdues estan liderant una lluita amb més o menys èxit pel reconeixement de la llengua i, els parlants d'ambdues llengües són bilingües, entre d'altres similituds. Fins i tot, dins del conjunt de criteris prèviament esmentat, les similituds entre ambdós casos semblarien, en un principi, pesar més que les diferències, ja que es tracta de llengües autòctones sense estat en ambdós casos, els parlants de les quals no tenen cap dubte sobre la categoria de Llengua de la seva varietat autòctona.

Mirat amb més deteniment es palesa, però, que les diferències pesen més que les similituds en la vida diària real: els parlants de buruixaski normalment també parlen les

llengües veïnes com ara el khowar o el shina, així com l'urdu, la llengua nacional del Pakistan, i l'anglès, una llengua oficial de l'estat, considerant l'àrab la llengua cultural de l'Islam. En aquesta part del Pakistan, no hi ha cap sistema educatiu nacional que funcioni adequadament, cap societat civil i cap indústria, etc. La majoria dels parlants de buruixaski són, per tant, grangers de les muntanyes, analfabets. Al contrari, els parlants de frisó occidental viuen en una democràcia occidental i la seva llengua gaudeix de l'estatus d'una llengua regional cooficial. Tenint en compte el grau d'incommensurabilitat d'ambdues situacions, la comparació d'aquestes dues configuracions de multilingüisme probablement no serà productiva ni suposarà un avenç en la investigació, encara que ambdues llengües es podrien considerar llengües regionals en el sentit tradicional.

Inclús triant casos menys exòtics per la nostra comparació, el problema encara es fa notar. L'aromanès a Grècia, Albània i Macedònia té, segons els càlculs, aproximadament, la mateixa quantitat de parlants que el frisó (occidental) i també es parla a Europa i en una regió marcada històricament pel cristianisme. Tot i així, la seva història lingüística externa i el seu estatus actual a penes es poden comparar amb els del frisó. Històricament, Holanda i Grècia pertanyen a dues esferes culturals d'influència molt diferents; d'una banda, una Europa Occidental marcada pel llatí i l'església catòlica i la protestant, la regió en què es parla frisó, i, d'una altra banda, l'Europa Oriental marcada pel grec i l'església ortodoxa, regió en què es parla aromanès. Per tant, és apropiat considerar sistemàticament les diferències areals sistemàtiques a l'hora de comparar llengües regionals.

Vist des d'una perspectiva lingüística, la sociolingüística o sociologia de la llengua estudia les interaccions que sorgeixen entre llengua i societat. Si tenim en compte que moltes regles fonamentals de conducta de les societats s'encunyen i transmeten culturalment, en principi, no sembla mala idea dur a terme primer una investigació sociolingüística sobre les llengües regionals i la definida dimensió històrica, basant-nos en la seva pertinença a una àrea cultural específica. En una segona fase comparativa encara hi haurà temps per a una investigació de les possibles similituds panculturals. Es pot deixar obert a debat, si aquesta afirmació és de rellevància per a tots els subcampus de la sociolingüística o sociologia de la llengua. La investigació sobre les llengües regionals, on els aspectes de la cultura lingüística, la política lingüística i la formació d'identitat regional estan inextricablement relacionats els uns amb els altres, no es pot dur a terme d'una manera rellevant sense prendre en consideració l'esfera cultural particular i, per tant, s'hi hauria d'incloure sempre un element de tipologia areal.

No podem reclamar originalitat per les observacions que acabem de fer; s'han tingut en compte tàcitament en la majoria dels estudis, quan s'ha optat per comparar configuracions lingüístiques d'una mateixa esfera cultural. Tanmateix, els criteris seleccionats sovint solen definir-se més aviat a base de definicions geogràfiques com per exemple, "Europa Occidental" o bé administratives, com per exemple, "la UE", cosa que es tradueix casualment en una selecció, en general, homogènia. Tot i així considerem que pot ser important d'explicitar tals criteris i sistematitzar-los en forma d'una tipologia areal sociolingüística de les configuracions socials del multilingüisme. Hi ha diverses raons per a això:

- 1) Una manera explícita de tipologia areal sociolingüística té, en comparació amb una manera implícita, l'avantatge de seleccionar l'abast de la comparació segons els aspectes lingüístics, històrics, polítics i culturals en comptes de caure en la temptació de crear a l'atzar criteris geogràfics o administratius.
- 2) Evita que confonguem configuracions lingüístiques geogràficament veïnes amb aquelles que ho són també tipològicament: tot i que la distància geogràfica entre l'aromanès a Grècia i el francoprovençal a la Vall Aosta a Itàlia és més aviat petita, el fet que l'aromanès se situï en una àrea amb la influència històrica de l'església

ortodoxa (grega), implica que probablement pertany a una altra esfera cultural amb una història cultural, lingüística i política diferent.

- 3) Promou la comparació entre configuracions lingüístiques en diferents esferes culturals, explica els paràmetres tipològics areals rellevants i, d'aquesta manera, facilita la comprensió dels respectius casos individuals.
- 4) L'argument més important de tots per a la tipologia areal sociolingüística és, finalment, el fet que, només amb la seva ajuda, es pot determinar un prototip areal de la configuració "llengua minoritària" vs. "llengua d'estat". Un prototip elaborat sobre una base empírica constitueix ja per sí mateix un augment en el coneixement; a més pot proporcionar un punt de comparació a base del qual serà molt més fàcil de fer ressaltar les característiques dels casos individuals – tant si coincideixen amb el prototip com si se n'allunyen.

Com més coincideixin els factors rellevants, més fàcil serà de dur a terme una comparació, tenint en compte que únicament en aquest cas podran emergir clarament les característiques idiosincràtiques genuïnes de cada cas individual. Per tant, resultarà convenient comparar en primer lloc aquelles constel·lacions de llengües regionals que pertanyen a la mateixa esfera cultural ja que hi esperem trobar un nivell elevat de paral·lelismes. Pel que fa a la quantitat i delimitació d'aquestes àrees per tot el món no voldríem pronunciar-nos; hauria de ser l'objecte d'un debat entre els experts i no és pot dictaminar ad hoc. Tot i així estem convençuts que l'Europa Occidental (l'"Occident Cristià" o "Occident Llatí"), sembla ser un candidat obvi i prometedor com a àrea natural per a una comparació d'aquest tipus. Suggestim elaborar un tipus hipotètic de "Llengua Regional d'Europa Occidental" (LleROc) i comprovar-ne empíricament la idoneïtat com a plantilla per a les constel·lacions lingüístiques regionals individuals dins del seu àmbit. Per tant, cada cas individual es caracteritzaria d'una manera més curta i aclarida, amb solament coincidències amb el prototipus comú reconegut i desviacions respecte d'aquest. D'aquesta manera, una comparació es podria parametritzar fins al punt que es podria reflectir de forma numèrica en les taules i diagrames. La secció següent explica per què el tipus LleROc no representa una definició geogràfica aleatòria sinó que, al contrari, descriu un prototipus format naturalment i tangiblement.

4 El tipus areal LleROc

LleROc és un tipus de constel·lació amb què els europeus estem particularment familiaritzats. La seva tangibilitat i acceptació en les discussions acadèmiques està reflectida en moltes publicacions. Eichinger (1996: 49), per exemple, fa referència a una mena de "Minoria lingüística europea", amb què vol dir "minories lingüístiques en Europa Occidental i Central" (Eichinger 1996: 37). Klaus Bochmann va publicar una monografia sobre llengües regionals i llengües de nació(nalitats) (ètniques) a França, Itàlia i Espanya ("Regional- und Nationalitätensprachen in Frankreich, Italien und Spanien"; Bochmann 1989). Bossong et al. (1994) també s'ocupen de regions de l'Europa Occidental ("Westeuropäische Regionen und ihre Identität") com a categoria natural. Moltes altres publicacions també fan referència a minories "europees", encara que tracten quasi exclusivament o principalment de l'Europa Occidental i Central (vegeu Wirrer 2000). És per això, que ja tenim un concepte per a un tipus com aquest. En aquesta secció m'agradaria refinar-lo i fer-lo més explícit, explicar els meus criteris definitoris i exposar aquells elements específics d'aquest tipus detalladament.

4.1 Llengües autòctones sense estat de l'"Occident Llatí"

Estem parlant d'un conjunt de configuracions que tentativament comprendria les següents llengües o situacions lingüístiques:

- Basc, bretó, català, frisó, friülès, gaèlic (escocès), gallec, irlandès, ladí, occità, romanx, sard, sòrab i gal·lès.

Aquestes llengües també es podrien definir de forma extensional, seguint el criteri geogràfic "Europa occidental". Efectivament és el que fins ara sempre s'havia fet sota denominacions com llengües regionals "Europees Occidentals" o "Europees Occidentals i Centrals". Tanmateix, aquestes designacions ocultarien el fet que són els elements històrics, culturals i polítics, i no les raons geogràfiques, els factors principals per tal de fer d'aquestes llengües una categoria natural. De fet, el millor nom per a la categoria seria "Occidentals" ja que comprèn una àrea històrica i cultural amb nombrosos factors històrics i lingüístics comuns per a les llengües que abraça (vegeu Haarmann 2002). El seu paral·lelisme mil·lenari entre els principals corrents històrico-culturals ha marcat probablement les llengües d'aquesta esfera cultural, fent-ne un tipus tangible. Els paral·lelismes intel·lectuals, filosòfics i lingüístics es llegeixin com a una història cultural abreujada de l'Occident Cristià (posteriorment secularitzat):

- Les regions en qüestió van ser cristianitzades per **l'església occidental romana (llatina)**. És per això, que el **llatí** era la llengua que van fer servir tots com a llengua de cultura, alfabetització i comunicació inter- o supranacional durant segles. Com afirma Haarmann (2002: 100), "[e]ls pilars de la representació de l'església catòlica inclouen el monopoli del llatí com a llengua sacra i el monopoli dels sacerdots per a l'exegesi bíblica".⁵
- El llatí posava a la seva disposició l'**accés directe a la cultura de l'antiguitat clàssica** –al contrari que els eslaus ortodoxos, que no van unir-se sota el grec com a llengua comuna de cultura, sinó van triar primer l'eslau eclesiàstic com a llengua del culte – i després cada vegada més sengles llengües nacionals.
- L'ús del **llatí medieval** com a llengua comuna de cultura dins l'esfera d'influència de les LleROc es va traduir en una **diglòssia** de l'estil Fishman que va perdurar durant segles. Davant el rerefons d'aquesta diglòssia, les llengües autòctones constituïen varietats vernacles, mentre que l'única varietat escrita de comunicació supraregional era el llatí, fet que després va fer sorgir un **procés d'emancipació lingüística paral·lel de les llengües vernacles** del Llatí Medieval. Aquests processos paral·lels van desembocar en la configuració d'unes noves llengües literàries regionals i nacionals calcades en moltíssims aspectes possibles sobre el llatí (escriptura, tipus de textos, tradició gramatical, idiomàtica, préstecs ...).
- Un fenomen intel·lectual addicional, **l'Humanisme**, comú a totes les comunitats lingüístiques de l'Europa Occidental, va fer de la literatura de la Grècia i la Roma Clàssiques el "cànon" comú de cultura de la regió. Al mateix temps, el nou rigor derivat de l'estudi directe dels textos clàssics va arribar a desbancar el llatí medieval com a llengua d'ús. Per tant, el llatí medieval i les circumstàncies que en van provocar amb el temps la caiguda van ser uns elements paral·lels que han unit culturalment l'Europa Occidental.
- La **Reforma Protestant** també va afectar "Occident" sencer –encara que en graus diferents i amb diverses conseqüències–. Des d'un punt de vista lingüístic, l'aspecte

---

⁵ Aquí i endavant traduïm de l'original alemany.

que va tenir més impacte va ser la ruptura del monopoli dels sacerdots catòlicoromans a l'hora d'interpretar la Bíblia.⁶

- Les posteriors **traduccions de la Bíblia** a les llengües vernacles i la disseminació consegüent, que va ser possible gràcies a l'invent contemporani de la **impremta** van fer que la lectura ja no fos una activitat d'elit únicament a l'abast d'escribans professionals, sinó una activitat cada vegada més popular i accessible a les masses, cosa que va desembocar en la promoció de l'alfabetització entre la població general durant l'era moderna.
- La primitiva diversitat dels sistemes d'escriptura regionals es va anar reduint, en gran mesura gràcies a l'interès comercial de la indústria de la impremta que necessitava formes d'escriptura supraregionals per tal d'allargar l'abast possible dels seus productes. Això va propiciar l'emergència de llengües koinés i, posteriorment, de **llengües protonacionals** unificades sense cap connotació diatòpica. L'Humanisme Vulgar va elevar aquestes noves llengües literàries fins a convertir-les en eines per a unificar la nació.
- **La França absolutista del segle XVII** va ser pionera en aquest procés: l'absolutisme de Lluís XIV va fer de l'ús consistent de la llengua estatal una *raison d'État* (Van Goethem 1991: 170ff.). La fundació de la **Académie française** el 1635 va ser un esdeveniment clau no sols políticament, sinó, també, des del punt de vista cultural. Al segle XVII, França va imposar la seva llengua precoçment estandarditzada i unificada mitjançant una política de cultiu deliberat del francès com a llengua internacional de la diplomàcia i la ciència, i va desplaçar el llatí dels seus últims dominis (vegeu Schröder 1992: 347).⁷
- Els altres estats van acabar adoptant la política lingüística de França i van desenvolupar les llengües d'estat pròpies d'una manera similar.
- **L'Era de la Il·lustració** percebia les llengües supraregionals com a eines ideals per tal d'imposar els seus objectius. Al contrari, les llengües regionals eren rebudes amb sospita o, fins i tot, amb rebuig obert.
- De la **Revolució Francesa** en va sorgir el concepte de la nació i de l'estat-nació modern. Com que el poder ja no emanava d'un monarca sinó del conjunt de *citoyens* units en una nació, en va resultar l'ideal d'un grup nacional homogeni en tots els aspectes –també des d'un punt de vista lingüístic. La disseminació de la llengua nacional (a costa de totes les altres) ja no era una simple *raison d'État*, sinó més aviat un deure cívic que cada ciutadà havia d'assumir personalment.

---

⁶ “La preocupació central dels reformadors a Europa occidental era fer comprensible les Sagrades Escripures per al simple creient, és a dir, superar la barrera lingüística del llatí. A l'Europa oriental, a Rússia, d'altra banda, aquesta barrera lingüística no existia. L'antic eslau eclesiàstic, la llengua sacra del cristianisme ortodox, encara era comprensible per als parlants de rus antic. [...] El camí cap a la pietat individual a Europa occidental va passar pel llenguatge com a instrument decisiu per canalitzar la comprensió de la Bíblia pel creient individual” (trad. de Haarmann 2002:101).

⁷ “Tot i que la influència política sobre la llengua pròpia és inicialment una qüestió de política cultural interna i, per tant, de política interna, no obstant això, té també una vessant de política exterior. Això es pot mostrar amb l'exemple dels francesos: una de les raons per les quals les negociacions de pau a Münster són tan llargues en la fase tardana de la guerra dels trenta anys és l'actitud lingüística sense compromisos dels negociadors francesos: insisteixen que els documents en qüestió es facin en francès, mentre que els negociadors alemanys insisteixen en el llatí ancestral com a llengua oficial del Sacre Imperi Romà. Per descomptat, els negociadors francesos entenen el llatí i, per descomptat, els de l'imperi entenen francès, però es tracta del principi: els francesos pretenen ser el poder hegemònic europeu; el resultat és l'ús de la seva llengua. La insistència dels imperials sobre el llatí és la negació de la reivindicació dels francesos. Al mateix temps, es reclama la posició hegemònica de l'emperador, derivada de la història però que ja no existeix. És significatiu que en cap lloc es parli d'alemany: l'alemany no és una llengua nacional fins al segle XIX” (trad. de Van Goethem 1992: 356).

- La **Revolució Industrial** es traduirà en la urbanització i burgesificació de les societats europees, així com en la introducció de l'educació obligatòria. Els esforços per estendre l'alfabetització entre les masses va portar la varietat estàndard de la llengua estatal als racons més remots del país.
- El **Romanticisme** i la revaluació positiva de la cultura autòctona consegüent va nèixer com a resposta a la desindividualització i sentiment de desarrelament com a conseqüència de la revolució industrial.
- El neixement i el triomf del nacionalisme, colonialisme, socialisme, feixisme i la posterior implementació de les democràcies liberals pluralistes a la segona meitat del segle XX, van ser també desenvolupaments importants compartits per les cultures de l'Europa Occidental i Central.

Tots aquests esdeveniments històrics rellevants per a la política lingüística i la llengua en la cultura han unit l'Europa Occidental (i una part de l'Europa Central), i ha donat com a resultat l'establiment de línies definitòries clares que les dissocien, per exemple, dels països que es troben a l'est d'Europa, que van seguir desenvolupaments completament diferents. En un context europeu, totes les llengües regionals que hem tractat aquí han estat exposades als mateixos desenvolupaments polítics, culturals, religiosos, econòmics i tecnològics que han tingut lloc al llarg dels últims mil anys. Constitueixen el que els fonològistes anomenen una "categoria natural".

Pretenem, per tant, que el tipus areal sociolingüístic "Llengua Regional de l'Europa Occidental" constitueix una categoria, la coherència interna de la qual va considerablement més enllà de la simple localització geogràfica; LleROc representa **un tipus específic de multilingüisme social**. Els termes més inclusius per a l'esfera cultural que es descriu aquí són sens dubte els de "Oest" o "Occident", i fan que, d'una manera similar, "**llengües regionals de l'Occident Europeu**" sigui probablement el terme més adequat per al tipus de llengües regionals descrites aquí. Si finalment ens decantem en contra d'una denominació a base del terme "occident", és per evitar malentesos i reaccions crítiques que no tenen res a veure amb el propòsit de la nostra comparació. El terme "Occidental" s'ha trivialitzat molt i pot evocar una ideologia conservadora i eurocèntrica associada amb el discurs colonialista que fan desaconsellable el seu ús. Tanmateix, quan parlem del tipus de llengües regionals de l'Europa *Occidental*, no ens estem referint a l'Europa de l'Oest en un sentit geogràfic, sinó, més aviat, a la regió compresa per l'antic Occident Europeu, com s'exposa dalt, a saber Europa Occidental en el sentit més estricte, però, al mateix temps, incloent la major part de l'Europa Central. Per tal d'indicar aquesta definició intensional proposem l'abreviatura LleROc (= **Llengua Regional D'europa Occidental**) en aquest context. Les LleROcs es poden, per tant, classificar de la següent manera:

- Són varietats autòctones (és a dir, no són llengües introduïdes recentment per grups migrants);
- S'originen en una àrea on el Llatí Medieval era l'única llengua literària predominant a l'Edat Mitjana;
- No tenen aixopluc o "dach" lingüístic extern (és a dir, no són grups localitzats a l'exterior de llengües nacionals grans);
- Es veuen obligades a competir al seu territori amb una o més llengües estatals dominants;
- Reclamen l'estatus de Llengua amb majúscula,
- Estan més o menys estandarditzades i
- L'*ausbau* o desenvolupament d'aquestes llengües es veu promocionat i recolzat per una part rellevant de la població.

Seguint aquesta caracterització, les següents comunitats lingüístiques de l'Europa Occidental podrien considerar-se casos per a la comparació:

- gallec, asturià, aragonès, basc (Hegoalde i Iparralde), català (Catalunya, València i les illes Balears), bretó, gal·lès, gaèlic (escocès), irlandès, frisó (occidental), (alt i baix) sòrab, ladí, friülès, romanx i possiblement el sard.

Cal assenyalar que l'objecte principal de la comparació no són les llengües en si mateixes, sinó, més aviat, les configuracions multilingües i els discursos representats per aquestes.

4.2 LleROc – un fenomen complementari en l'emergència de les llengües estatals europees

Els conceptes de “nació”, “nacionalisme” i “estat-nació” són essencialment desenvolupaments de l'Europa (Occidental) en què la llengua hi va jugar un paper clau com a element de cohesió i identitat nacional. Kloss (1969: 44) arriba fins i tot a interpretar el nacionalisme europeu del segle XIX i XX com a un moviment d'emancipació de les comunitats lingüístiques, encunyant-ne el terme “nació lingüística” (*Sprachnation*). Malgrat el fet que els conceptes de “nació” i “nacionalisme” no van prendre la seva forma moderna i eficaça en el despertar de la Revolució Francesa, les “arrels essencials del nacionalisme lingüístic europeu [remonten] molt enllà del segle XVII fins a l'antiguitat ja que la llengua fou sempre objecte del discurs polític i les apreciacions sobre la llengua pròpia i les dels altres sempre foren un ingredient de les relacions interculturals dels pobles d'Europa” (Haarmann 1993:18). La divisió d'Europa en dues províncies culturals ha estat evident des de l'antiguitat: l'esfera d'influència llatina a l'oest i l'est hel·lènic (vegeu Haarmann 1993:131).

Quan fem referència a “llengües” en un context europeu i de la manera que s'ha indicat dalt, generalment, no ens referim tant a les varietats locals espontànies (“genolèctes”, vegeu Kailuweit 1997), és a dir, les varietats informals que no es perceben com un element necessari en el discurs sobre identitat nacional o regional, sinó més aviat en aquelles varietats de distància supradialectals i llengües literàries formades per la cultura (“gramolèctes”, vegeu Kailuweit 1997), és a dir, aquelles que constitueixen un element definitori clau d'una nació lingüística o cultural (*Kulturnation, Sprachnation*) per als seus parlants. Per tant, les llengües s'haurien de considerar objectes històrics i socioculturals que, en la seva funció de “politolèctes” (vegeu Berschin 2006, Berschin/Radatz 2015), tenen un paper important en el discurs d'identitat dels grups en qüestió. Els següents “tipus lingüístics” no són, per tant, “tipus de llengües” tal i com s'entén en la lingüística descriptiva, sinó, més aviat, formes socioculturals d'evolució o desenvolupament i integració social de gramolèctes.

LleEOc – Llengües Estatals de l'Europa Occidental

L'emergència de les Llengües Estatals de l'Europa Occidental (LleEOcs) es pot veure, per tant, com un complex integrat estretament, des del punt de vista cultural, format per processos individuals tant paral·lels, com sovint interactius. Els processos són, tanmateix, suficientment homogenis per a ser representats com varietats d'un prototipus abstracte conjunt (Janicki 1990: 85-86) tal com ho proposaria la lingüística cognitiva (vegeu Dirven / Hawkins / Sandikcioglu 2001). La integració cultural profunda fa de les “Llengües Estatals de l'Europa Occidental (LleEOc)”, d'una banda, un tipus suficientment homogeni. D'una altra banda, aquest tipus difereix, en gran mesura, per la seva història cultural, d'altres zones culturals d'influència com ara Europa Oriental, l'umma o el Sud-est asiàtic. Europa Occidental, en

termes de l'antiga província cultural llatina, és, per tant, un marc natural per tal de comparar les condicions socioculturals per a l'emergència de les llengües estàndard.

Els paral·lelismes evidents a la formació de les LleEOcs són, entre d'altres coses, l'ús com a varietats L a l'Edat Mitjana en una situació de diglòssia, amb el llatí medieval com a varietat H, l'emancipació d'aquest als començaments de l'era moderna i la posterior politització a *la française* com a llengües estatals i nacionals.

LleROc – Llengües Regionals de l'Europa Occidental

Després de la coexistència centenària del llatí en funció de llengua *dach* amb les llengües vernacles de l'Europa Occidental i Central al començament del període medieval, els segles posteriors van provocar un període de lenta emancipació que va culminar en el desenvolupament d'un estat-nació i l'idea(l) de llengua nacional única usada per forjar una identitat única. L'emergència de l'estat-nació va ocasionar la diferenciació de les llengües vernacles en dues categories fonamentalment diferents: aquelles amb èxit, les LleEOcs, van passar a representar la identitat de l'estat-nació, mentre que les de menys èxit van passar a ser les contràries i es van desenvolupar en les “Llengües Regionals de l'Europa Occidental (LleROc)”. Aquesta diferenciació fa que Europa albergue dues classes de nacions lingüístiques: estats amb una (a) LleEOc, l'estatus oficial de la qual constitueix un element clau en la cohesió de l'administració de la nació corresponent i la identitat al seu territori sencer, i regions amb (b) LleROc que constitueixen nacions lingüístiques sense estat i que, per tant, qüestionen la universalitat de la llengua estatal i generen una situació potencialment conflictiva.

LleEOc i LleROc – dos tipus de nacions lingüístiques europees

L'emergència de les LleROc és un fenomen complementari a la imposició de les llengües d'estat europees. Per tant, una història lingüística d'Europa no és completa si només tracta de la història dels vencedors i se n'oblida de la dels perdedors. Va ser l'èxit de les seues llengües nacionals i estatals més grans (i més petites) que va ocasionar en un primer moment l'emergència de les LleEOcs com a tals. Mentre el llatí medieval conservava la posició de llengua de l'educació i de l'alfabetització, les llengües vernacles d'Europa eren, en gran mesura, companyes en igualtat de condicions:

Varietat H	Llatí medieval											
Varietats L	Francès	Italià	Occità	Basc	Bretó	Frisó	Alemany	Gal·lès	Anglès	Franco-provençal	Sorab	etc.

Bé que, durant l'edat mitjana, algunes d'aquestes gaudissin de més prestigi que d'altres, cap d'elles pretenia desbancar el llatí medieval ni cap altra de les llengües vernacles veïnes als seus dominis. Només a partir de l'Alta Edat Mitjana comença a haver-hi els primers intents en alguns dominis lingüístics especialitzats (poesia, èpica, homilètica) de reemplaçar el llatí per una varietat escrita de la llengua vernacle. El procés iniciat així va durar segles i no es va concloure fins que l'absolutisme francès va fer de la llengua francesa un element simbòlic del seu poder. El llatí medieval va acabar de ser reemplaçat així en els últims dominis que li

havien quedat, per una llengua estatal completament i sistemàtica normativitzada, que es va convertir en l'única i indiscutible varietat H.

Des d'una perspectiva sociolingüística, això va ser una innovació radical: per primera vegada des de feia segles, una llengua vernacle es va convertir en llengua *dach* per d'altres llengües vernacles, tot bloquejant-ne d'aquesta manera el seu propi desenvolupament lingüístic. Aquest acte va establir les condicions bàsiques per a l'emergència de les LleROc en un període posterior. No oblidem, però, que encara que les LleROc haguessin estat eficaçment desterrades de la majoria de dominis escrits i de la llengua de la distància (*Distanzsprache*), el seu ús com a llengües vernacles parlades diàriament no es va veure afectat al començament. Per esmentar-ne un exemple, malgrat que l'occità estava desapareixent gradualment com a llengua escrita al començament de l'era moderna, va poder romandre com a dominant (i en alguns casos, fins i tot, llengua única) que es feia servir diàriament al seu territori fins ben entrat el segle XX. El desenvolupament lingüístic o *ausbau* meticulosament planejat de la llengua estatal va estar acompanyat per l'atròfia artificial d'unes altres llengües, la qual cosa va provocar o bé que aquestes perdesen els seus registres *ausbau* supradialectals (LleROc secundàries) o bé que no es desenvoluparen (LleROc primàries).

Taula 3: Diglòssia al començament de l'era moderna (prenent l'exemple de França)												
Varietat H	Francès											
Varietats L	Picard	Català	Provençal	Gascó	Basc	Alemany	Flamenc	Llenguadocia	Alvernès	Lemosí	Franco-provençal	etc.

En aquesta fase, la política de la llengua estatal es limitava pràcticament al món escrit i el domini públic. La política lingüística posterior a la Revolució Francesa va adoptar l'element centralista de l'*Ancien Régime* i la idea d'una llengua nacional uniforme com a símbol nacional i llaç d'unió. Malgrat el fet que en la França prerevolucionària encara es considerava que la llengua usada pels súbdits diàriament era una qüestió privada, els esdeveniments de 1789 van convertir el comportament lingüístic de cada *citoyen* en l'objecte d'acció en relació amb la política d'estat. El règim definia el seu programa polític per fer que tota la població es comprometés a fer servir exclusivament la llengua nacional en el seu dia a dia. Per bé que la implementació d'aquest programa encara tardaria dos-cents anys més, els efectes encara poden notar-se avui dia en la política lingüística de França. A Espanya, la política francesa del centralisme i l'èxit en la implementació d'una única llengua estatal es va adoptar per la dinastia borbònica. La idea d'una llengua nacional o estatal uniforme començava a estar present a tot arreu.

4.3 Les dues fases històriques típiques: substitució i recuperació

Tal com s'ha esmentat prèviament, les LleROc presenten importants paral·lelismes en el seu desenvolupament històric. Des d'un punt de vista lingüístic, l'experiència comuna més important de totes elles fou la fase en què els seus estats titulars van convertir les seves llengües en politolectes, és a dir, varietats carregades d'associacions nacionals, emblemàtiques i unificadores en el procés de la unificació de la jove nació. Les àrees amb llengües regionals eren aquelles en què la implantació del politolecte nacional va trobar més

resistència i anava acompanyada, per tant, d'una campanya de desprestigi per la llengua autòctona. És la fase en què la llengua regional comença a associar-se amb endarreriment, pobresa, analfabetisme i la vida rural en general, mentre que la llengua d'estat representava progrés, urbanitat i modernitat. És la fase de la decadència en què les llengües regionals perden molts parlants i, sobretot, la majoria dels seus dominis lingüístics elaborats. Aquelles, que abans havien tingut una llengua escrita, la perden durant la decadència i es converteixen en llengües pseudo-dialectalitzades o bé, per dir-ho en francès, en un *patois*. En una altra experiència paral·lela, totes les LleROc modernes han sabut reemergir de la decadència i són avui de nou llengües literàries i culturals.

En la història d'una LleROc hi trobem, per tant, sempre una **fase de decadència** i una de **recuperació**. Durant la fase de **decadència**, els dominis de la distància passen a la llengua estatal i la llengua regional només sobreviu en la llengua espontània de la proximitat. La decadència normalment crea una situació diglòssica en la qual la llengua regional es veu relegada a un paper de varietat subestandard. La fase de **recuperació** normalment començava des de dins del moviment romàntic amb el redescobriment de la cultura pròpia. Activistes i filòlegs comencen a recollir literatura oral, rondalles, cançons i històries populars; en una segona fase sol venir ja de nou literatura de producció, començant amb la poesia i passant a d'altres formes literàries curtes. El redescobriment de la llengua pròpia sol anar de braç amb el redescobriment del seu caràcter de Llengua i un rebuig de la seva supeditació diglòssica. Finalment, la nova (o renascuda) llengua literària acaba de donar-se una normativa (típicament resultat d'esforços individuals de part de personatges que posteriorment es convertiran en herois nacionals. La nova dignitat de llengua normativa contribueix a l'eixamplament de la llengua a dominis addicionals. Finalment, els activistes lingüístics creen organitzacions de foment cultural i de pressió política el moviment regionalista passa de la simple exigència d'emancipació lingüística a una postura cada vegada més regionalista o inclús nacionalista. El desenvolupament de la fase de recuperació, tal com l'acabem de representar, és òbviament només un prototip; tanmateix, els seus elements clau els podem retrobar en quasi totes les LleROc.

4.4 LleROc primàries i secundàries

Pel que fa a la història lingüística externa, convé distingir dos tipus de LleROc: les primàries i les secundàries. Les LleROc primàries són aquelles que, durant la major part de la seva història, van existir merament com a llenguatge parlat amb una llengua *dach* externa que les servia com a registre escrit en una configuració diglòssica. Els seus primers documents escrits normalment daten del període de la Reforma Protestant. Tots els intents de fornir-les de registres *ausbau* i convertir-les a una llengua estàndard són desenvolupaments més recents que no remunten més enllà de la fase de recuperació. Segons aquesta definició, les LleROc primàries inclourien, per exemple, el mirandès, l'asturià, l'aragonès, el basc, el bretó, el frisó, el sòrab, el ladí, el friülès i el sard. Per contrari, les LleROc secundàries havien estat llengües "normals" al llarg de l'Edat Mitjana i havien participat en tots els processos abans descrits, incloent-hi l'alliberament de la diglòssia amb el llatí i el desenvolupament d'una llengua escrita i literària pròpia. Les LleROc secundàries decauen només amb la fase de la repressió estatal, en la qual arriben a la seva decadència. Aquesta categoria inclou el català, l'occità, el gal·lec el gal·lès, el gaèlic (escocès) i l'irlandès.

L'efecte d'aquests dos desenvolupaments històrics fonamentalment diferents entre els dos subtipus poden –almenys potencialment– encara sentir-se avui dia. Al contrari del que succeeix amb les LleROc primàries, les secundàries tenen accés a una tradició literària pròpia que es remunta fins a l'Edat Mitjana, una tradició escrita que durant la recuperació poden utilitzar com a base d'una nova llengua estàndard, que serà moderna, però amb un arrelament

històric aprofitable en termes d'identitat. Les LleROc secundàries van de la mà amb la memòria col·lectiva d'haver constituït prèviament una entitat separada que formarà la base per a la tendència actual dels seus parlants de fer reivindicacions polítiques que s'inclinen més fermament cap als moviments proindependentistes. Les LleROc secundàries eren i, encara són, més capaces de lluitar contra intents de convertir-les en pseudodialectes que les LleROc primàries.

4.5 El destí de les LleROc: llengües estàndard alternatives o llengües emblemàtiques?

La fi de la diglòssia: una nova llengua estàndard alternativa

Quan les LleROc hagin atès un cert nivell d'èxit en el seu procés de recuperació lingüística, la llengua regional ja no es pot considerar una varietat L dins d'una diglòssia amb la llengua de l'estat. Durant la fase de recuperació, la llengua regional (re)conquereix pràcticament tots els dominis de la distància i es comença a comportar en molts respectes com una llengua d'estat. Tanmateix, qualsevol expansió ulterior es veurà limitada per la llengua d'estat, amb la qual la LleROc sempre haurà de conviure i competir. Amb això tenim un altre tret distintiu de les LleROc: encara les més exitoses entre elles poden arribar a ser normativitzades i inclús normalitzades fins un cert punt; els límits del seu èxit estan marcats per la llengua estatal, de manera que les LleROc, més que llengües estàndard, sempre seran **llengua estàndard alternativa** *al costat* de la llengua estatal (vegeu Berschin / Radatz 2005:260).

Aquests tres elements –la fase de decadència, la fase de recuperació i l'estatus de llengües estàndard alternatives– són els criteris definatoris intensionals clau que retrobem en cadascuna de les LleROc. El màxim que les LleROc poden esperar avui dia és d'establir un estàndard alternatiu amb més o menys èxit. El català a Catalunya és clarament l'exemple prototípic d'aquest tipus de LleROc a l'Europa Occidental, encara que aquest també seria aplicable –malgrat que en menor mesura– al gallec a Galícia, al basc al País Basc i al gal·lès a Gal·les.

De LleROc a llengua estatal – El camí de la sobirania nacional

Algunes LleROc prèvies van assolir escapar el destí de convertir-se en una mera llengua alternativa al segle XX, convertint-se d'aquesta manera en llengua estatal. En són mostres el **finès, l'eslovè o el noruec**. En tots aquests casos, guanyar sobirania nacional era el requisit necessari per a sortir de la condició de LleROc. Que la independència no és, ja en si, una condició suficient perquè una LleROc esdevingui la llengua nacional del nou estat, ho podem contemplar en el cas de la República d'Irlanda que no va saber resuscitar l'irlandès com a llengua nacional i quotidiana.

Les mortes vives entre les llengües: el cas de les llengües emblemàtiques

Se'ns podria perdonar el fet de pensar que les LleROc amb menys d'èxit acabarien essent víctimes de l'extinció a mig termini. Curiosament no és així! Una característica important d'aquestes llengües és que, fins i tot a llarg termini és improbable que s'extingeixin. Això es deu al fet que, una vegada arribada a la condició de LleROc, la llengua s'haurà convertit en senya d'identitat regional de màxima importància. Això comporta una imatge positiva i simpàtica, una consciència històrica extraordinària de part dels seus (ex-)parlants i en general un lloc prominent dins del discurs d'identitat regional. És per això que les LleROc –inclús les sense èxit– no s'abandonen i s'obliden simplement, al contrari del que succeeix, per exemple, amb les llengües ètniques. Pot ser que perdin tots els parlants nadius i cada vegada més dominis; al mateix temps, però, guanyaran *neoparlants* amb una motivació idealista que van

substituint els parlants nadius i espontanis ajuden d'aquesta manera a mantenir la llengua viva com a **llengua emblemàtica**. D'aquesta manera, la LleROc pot arribar en una situació en la qual, per manca de parlants nadius i una transmissió intergeneracional normal, ja no es pot considerar “viva”; d'altra banda, però, tampoc no es pot considerar “morta”, perquè els neoparlants l'utilitzaran, la fomentaran i, en alguns casos, la passaran als seus fills i tot. Ens trobem davant una forma de zombiisme sociolingüístic⁸ en què una llengua ja no viu però tampoc no pot morir.

L'expressió “neoparlant” es troba avui sobretot en el context de les llengües celtes; tot i així és una paraula útil també fora d'aquest context. Encara que els neoparlants ja no siguin nadius i només tindran un domini defectuós de la llengua, seran un factor clau en la supervivència de moltes de les LleROc ja que seran els únics que tindran la motivació suficient per a garantir-ne la continuïtat. Les LleROc sense èxit normalment tenen dues classes de parlants:

Taula 4: Dos prototips de parlants	
Parlants nadius	Neoparlants
Viuen al camp	Viuen en àrees urbanes
Vells	Joves
Baix nivell educatiu	Acadèmics / graduats a la universitat
Tenen actituds negatives cap a la llengua pròpia	Tenen actituds idealitzades cap a la llengua
Únicament utilitzen la llengua per a la comunicació oral	Utilitzen la llengua principalment per escrit (cursos de llengua)
Llengua marcada pels dialectes	Llengua marcada per la varietat <i>ausbau</i> artificial
Lèxic ple de préstecs de la llengua estatal	Lèxic purificat amb vocabulari arcaic i neologismes planificats
Fonologia i sintaxi autèntica	La fonologia i la sintaxi estan molt influenciades per la llengua estatal
Apolítics	Regionalistes o nacionalistes

Estem aquí davant d'una distribució complementària tràgica entre aquells que “podrien però no volen” parlar la llengua d'una banda, i, de l'altra, aquells que “estarien encantats – però no en saben”. El diàlegs entre els dos grups solen ser difícils i plens de malentesos. La terminologia que proposem per a denominar una LleROc que ha perdut els parlants nadius i es manté viva només a base de neoparlants seria la de **llengua emblemàtica**. Es manté viva, no perquè encara tingués una funció comunicativa real, sinó perquè es percebuda emblemàtica de la regió. Persones emocionalment lligades amb la regió l'aprendran en cursos o amb mètodes d'autoaprenentatge; crearan escoles bilingües per tal de passar la llengua als seus fills. Tindran adhesius en la LleROc als seus cotxes i quedaran expressament amb amics per a parlar la llengua. Estem parlant de casos com l'occità o el bretó.

5 Resum

El desenvolupament històric dels passats 200 anys a l'Europa Occidental ha consistit en la formació d'estats-nació amb llengües nacionals unificades. Com a conseqüència, el multilingüisme tradicional es va convertir en un problema i un entrebanc al camí de la uniformització jacobina dels nous estats. El que abans simplement havien estat formes regionals de parlar es converteixen ara en llengües regionals. Les maneres en què el conflicte

⁸ Ja ho va observar Constantí Llombart, un dels més importants representants de la renaixença valenciana, quan l'any 1879 es va referir als escriptors valencians com a „fills de la morta viva“ ...

lingüístic específic d'aquesta part del continent s'ha manifestat –la repressió i la posterior revitalització de les llengües autòctones regionals– en fa de la configuració LLeROc el **prototip de multilingüisme social de l'Europa Occidental**. Aquest “ímpetu” de les llengües regionals, constitueix un element clau de la història lingüística i cultural del continent, i confronta la “llengua estatal” majoritària amb una sèrie de llengües regionals que serveixen com a alternatives i que, generalment, són considerades pels seus parlants com a punt focal en la constitució d'una nació lingüística sobirana. Les llengües que pertanyen a aquest tipus es poden organitzar en una escala segons la vitalitat social, que comprèn des de llengües estàndard semiestatals alternatives, com ara el català, el gal·lec, el basc o el gal·lès, a llengües residuals i emblemàtiques com ara el bretó i l'irlandès. Totes elles comparteixen l'experiència històrica d'haver estat marginalitzades i conscientment revitalitzades; al marge dels molts paral·lelismes es caracteritzen avui també per les enormes diferències en el grau de vitalitat de cadascuna. Les llengües en qüestió formen una configuració sociolingüística característica, el prototip de la qual ha estat presentat de forma general en aquesta contribució. Els arguments exposats deixen la porta oberta a la investigació per dos camins:

- S'haurien de fer més i més comparacions entre les LLeROc en qüestió, basant-se en les similituds descrites per a aquest tipus areal.
- S'hauria de treballar més sobre si es poden trobar tipus areals similars en altres cultures o societats i tractar d'esbrinar fins a quin punt es poden utilitzar per a la investigació relativa a les llengües regionals.

6 Referències bibliogràfiques

- Berschin, Benno / Radatz, Hans-Ingo (2005), "Un nuevo modelo comparativo del uso lingüístico regional en Europa occidental", in: Wesch, Andreas / Torrent-Lenzen, Aina (eds.), *Normen und Identitäten: Akten des 19. Deutschen Katalanistentags, Köln, 6.-9.6.2003*, Titz, Axel Lenzen Verlag, 255–277.
- Berschin, Benno (2006), *Sprach- und Sprachenpolitik. Eine sprachgeschichtliche Fallstudie (1789-1940) am Beispiel des Grenzlandes Lothringen (Moselle)*, Frankfurt / Main et al., Peter Lang.
- Berschin, Benno H. / Radatz, Hans-Ingo (2015), "Der Typus WERS (Westeuropäische Regionalsprache) und seine mediale Emergenz in der Geschichte", in: Alba, María / Kailuweit, Rolf / Metzger, Philippe (eds.), *Medien und Minderheiten*, Berlin / New York, Mouton de Gruyter, 65–83.
- Billig, Michael (1995), *Banal Nationalism*, London, Sage.
- Bochmann, Klaus (1989), *Regional- und Nationalitätensprachen in Frankreich, Italien und Spanien*, Leipzig, VEB Verlag Enzyklopädie.
- Bossong, Georg (1995), "Von der Dissoziation zur Integration, oder: weshalb 'normalisiert' man Minderheitensprachen", in: Kattenbusch, Dieter (ed.), *Minderheiten in der Romania*, Wilhelmsfeld, Gottfried Egert Verlag, 33–44.
- Bossong, Georg et al. (eds.) (1994), *Westeuropäische Regionen und ihre Identität. Beiträge aus interdisziplinärer Sicht*, Mannheim, Palatium.
- Dirven, René / Hawkins, Bruce / Sandikcioglu, Esra (eds.) (2001), *Language and Ideology, vol. 1, Theoretical Cognitive Approaches*, Amsterdam, John Benjamins.
- Eichinger, Ludwig M. (1996), "Sociolinguistic characters: On comparing linguistic minorities", in: Hellinger, Marlis / Ammon, Ulrich (eds.), *Contrastive Sociolinguistics*, Berlin / New York, Mouton de Gruyter, 37–55.

- Eichinger, Ludwig M. (2006): "Soziolinguistik und Sprachminderheiten", in: Ammon, Ulrich et al. (eds.), *Sociolinguistics / Soziolinguistik*, 2., vollständig neu bearbeitete und erweiterte Auflage, 3. Halbband, Berlin / New York: Walter de Gruyter (Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft; 3.1, 3.2 & 3.3), 2473–2484.
- Extra, Guus / Gorter, Durk (2006): "Linguistic and Ethnic Minorities", in: Ammon, Ulrich et al. (eds.), *Sociolinguistics / Soziolinguistik*, 2., vollständig neu bearbeitete und erweiterte Auflage, 2. Halbband, Berlin / New York, Walter de Gruyter (Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft; 3.1, 3.2 & 3.3), 1506–1521.
- Extra, Guus / Durk Gorter (2008), "The Constellation of Languages in Europa: an Inclusive Approach", in: Extra, Guus / Gorter, Durk (eds.), *Multilingual Europe: facts and policies*, Berlin et al., Mouton de Gruyter, 3–60.
- Extra, Guus / Gorter, Durk (eds.) (2008), *Multilingual Europe, facts and policies*, Berlin et al., Mouton de Gruyter.
- Fishman, Joshua A. (1991), *Reversing Language Shift: Theoretical and Empirical Foundations of Assistance to Threatened Languages*, Clevedon (et al.), Multilingual Matters.
- Haarmann, Harald (1993), *Die Sprachenwelt Europas. Geschichte und Zukunft der Sprachnationen zwischen Atlantik und Ural*, Frankfurt/New York, Campus.
- Haarmann, Harald (2002), "Die Entwicklung des Sprachbewusstseins am Beginn der europäischen Neuzeit", in: Scharnhorst, Jürgen (ed.): *Sprachkultur und Sprachgeschichte*, Frankfurt am Main et al., Lang, 89–110.
- Haarmann, Harald (2006): "Roofless Dialects", in: Ammon, Ulrich et al. (eds.), *Sociolinguistics / Soziolinguistik*, 2., vollständig neu bearbeitete und erweiterte Auflage, 2. Teilband, Berlin / New York: Walter de Gruyter (Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft; 3.1, 3.2 & 3.3), 1545–1551.
- Henk, Malte / Schöller, Martin (2010), "Gíxai kaxaxái", in: *Geo* 01, 48–70.
- Janicki, Karol (1990), *Non-essentialist sociolinguistics*, Berlin et al.: Mouton de Gruyter.
- Kailuweit, Rolf (1997), *Vom 'eigenen Sprechen' – eine Geschichte der spanisch-katalanischen Diglossie in Katalonien (1759-1859)*, Frankfurt am Main, Peter Lang.
- Kloss, Heinz (1952), *Die Entwicklung neuer germanischer Kultursprachen von 1800 bis 1950*, München, Pohl und Co.
- Kloss, Heinz (1967), "'Abstand-languages' and 'Ausbau-languages'", in: *Anthropological linguistics* 9:7, 29–41.
- Kloss, Heinz (1969), *Grundfragen der Ethnopolitik im 20. Jahrhundert. Die Sprachgemeinschaften zwischen Recht und Gewalt*, Wien, Braumüller.
- Kohr, Leopold (1957), *The Breakdown of Nations*, London, Routledge.
- Radatz, Hans-Ingo (2012), "Regionalsprache und Minderheitensprache", in: Herling, Sandra / Patzelt, Carolin (eds.), *Weltsprache Spanisch: Variation, Soziolinguistik und geographische Verbreitung des Spanischen*. Handbuch für das Studium der Hispanistik, Stuttgart, ibidem-Verlag, 97–128.
- Schröder, Konrad (1992), "Der 'Single European Market' und die Fremdsprachen", in: *Die Neueren Sprachen* 91:4/5, 342–368.
- Van Goethem, Herman (1991), "Die Sprachenpolitik in Frankreich zwischen 1620 und 1804", in: Eckert, Jörn / Hattenhauer, Hans (eds.), *Sprache – Recht – Geschichte*

(Rechtshistorisches Kolloquium 5.-9. Juni 1990, Christian-Albrechts-Universität zu Kiel),
Heidelberg, C. F. Müller Juristischer Verlag, 169–94.

Wirrer, Jan (ed.) (2000), *Minderheiten- und Regionalsprachen in Europa*, Wiesbaden,
Westdeutscher Verlag.